

מרים הרים

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

גליון 417 שאלות המצויות בימי הקרוונה (יז), ושאלות המצויות כסלו תשפ"א

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

ניקה המדרגות מבלי להודיע

שאלה: מנקה מדרגות הודיע שלא יגיע שבועיים משום שהוא בבידוד, ובינתיים הביאו פועל אחר לנקות אותם. יום אחד הגיע הפועל הראשון מוקדם בבוקר וניקה את המדרגות מבלי להודיע שחזר לעבודתו, ולאחר כמה שעות הגיע המנקה השני וניקה בשנית את המדרגות, למי צריך לשלם?
תשובה: כיון שהראשון אמר שלא יגיע ובגלל זה הזמינו את המנקה השני, צריך לשלם לשני ולא לראשון (שהרי לא הרוויחו ולא נהנו מהניקיון של הראשון).

ריח של ביוב בחצר

שאלה: המתפללים בחצר ויש שם לפעמים ריח של ביוב ממקום אחר, האם מותר להתפלל שם היות שאין שם לכלוך כלל?
תשובה: כתב ה"מגן אברהם" אם העבירו צואה בבית ונשאר עדיין ריח רע יש להחמיר, ומיהו נראה לי דמי שאינו מריח מותר לקרות בזה (משנ"ב סי' ע"ט ס"ק י"ט).
 ולפי"ז תינוק שהחליפו לו טיטול אך עדיין יש ממנו ריח, אסור להתפלל שם. ובנד"ד, יש לפזר מטהר אוויר או בשמים כדי להעביר את הריח. (לפני 17 שנה היה ריח בבית הכנסת של הגר"ע יוסף צ"ל ולקח הגר"ע צ"ל סמרטוט ושרף אותו בבית הכנסת, וע"י ריח השריפה התבטל הריח הרע).

ביקור חולים אצל חולה בלי הכרה ('צמח')

שאלה: האם יש ענין לבקר חולה שהוא ללא הכרה, או כיון שהוא ממילא לא יודע כלום ולא מרגיש, אין ענין לבקרו?
תשובה: יש בזה ב' ענינים:
 א. לדאוג עבור החולה, ואת זה אמנם לא יכול לעשות בפועל, אבל בכל זאת בבית החולים כשרואים שמבקרים אותו וחושבים עליו, גם בעצמם דואגים לו יותר.
 ב. ידוע בהרבה מקרים שלאחר שהתעוררו החולים הם אמרו שידעו בדיוק כל מי שהיה שם, שמעו מה שדיברו שם, רק שלא היה להם כוח להגיב, היו סיפורים על חולה שהיה מורדם ושמע שהרופא אמר שאם החולה מאוד ירצה לחיות הוא יצא מההרדמה, והחולה התחזק וחזר להיות בריא, ולכן בודאי יש ענין לבקר ולדבר עמו כמה מילים (ע"י ספר "חשוקי חמד" מסי' נדרים מ').
 ג. כתב הרמב"ן ("תורת אדם") שמענין הביקור הוא שעי"ז שרואה את החולה, מתעורר לחזור בתשובה, וזה בודאי שייך גם בביקור חולה שאינו בהכרה

שומע פעמונים של ספר תורה

שאלה: המתפללים בחצר מביאים את ספר התורה מזירה הסמוכה לחצר, ושומעים את צלצול הפעמונים כשספר התורה עדיין בחצר המדרגות, האם יש חיוב לעמוד אפילו כשלא רואים כלל את ספר התורה?
תשובה: כתב הרמ"א (יו"ד סי' רפ"ב סעיף ב') הושמע קול הנושא ספר תורה אע"פ שאינו רואה אותו חייב לעמוד, ע"י שם, וכתב בש"ך (סי' ק"ד) וכן קול הפעמונים שבספר תורה, ע"י שם.
 ולפי"ז מיד כששומע את קול הפעמונים יש לעמוד לכבוד ספר התורה, גם אם עדיין לא רואהו.
 אמנם כתב הש"ך (סי' ג') בשם ה"בית יוסף" שנהגו שלא לעמוד מפניהם ומעולם לא נשמע פוצה פה לערער בדבר. ועוד, גם לפי הרמ"א אולי רק כשהשומע נמצא באותו רשות חייב לעמוד, אבל אם נמצא ברוש חצרות אולי לכי"ע אינו צריך לעמוד.

שאלות המצויות

שיעור גודל כיפת הראש

שאלה: כתב השו"ע (סי' ב' סעיף ו') ולא ילך ארבע אמות בגילוי ראש מפני כבוד השכינה, וכתב המשנ"ב (סי' י"א) בשם הט"ז שאפילו

נפל חצי ספר תורה על הארץ

שאלה: עשו מנין בחצר בגלל המצב, והניחו את ספר התורה על שולחן פשוט, ולא הרגישו שחצי ספר תורה נפל על הארץ וחציו השני נשאר עדיין על השולחן, האם יש חיוב לצום לכל מי שנמצא שם וראו את ספר התורה על הארץ?
תשובה: כתב המשנ"ב (סי' מ' ס"ק ג') נוהגים העולם להתענות כשנפול תפילין מידו על הארץ בלי נרתיקן, וה"ה כשנפול ספר תורה אפילו בנרתיקן, ע"י שם. וכל זה כשכל ספר התורה נפל, אבל אם חצי נשאר על השולחן אין צריך לצום (הגר"ח קניבסקי שליט"א בשם ה"חזון איש", וע"י ספר "ארחות רבינו" ח"א ע"מ ע"ג).

תפילת שמו"ע ערבית לפני ברכות ק"ש

שאלה: עשו מנין בחצר לתפילת ערבית והגיעו לתפילת שמו"ע, ונוכחו לדעת שיש רק תשעה וביקשו מעובר ושב לעשות חסד ולהצטרף אליהם לשמו"ע (ויתפלל ברכות ק"ש אח"כ), מה עליו לעשות, האם יצטרף אליהם, או שעדיף שיתפלל במנין אחר כדי שיתפלל קודם ברכות ק"ש ואח"כ שמו"ע?
תשובה: מסתבר שמצות חסד עדיפה, ויצטרף אליהם לתפילת שמו"ע במעריב, ויתפלל ברכות ק"ש אח"כ, שזה מותר בשעת הדחק (כמבואר בשו"ע סי' רל"ו סעיף ג'), וזה נחשב כמו שעת הדחק (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

וכעין זה אם יש מנין שאין להם כהן ומבקשים מכהן להתפלל עמם כדי שיעשה נשיאת כפיים, אע"פ שעכשיו יהיה שם רק כהן אחד (שהיא מצוה דרבנן לחלק מהפוסקים), ובמקום שהוא רגיל להתפלל יש כמה כהנים שמקיימים מצות נשיאת כפיים דאורייתא, בכל זאת עדיף לעשות מצות חסד (הגרא"ל שטינמן צ"ל).

תפילת מעריב באמצע סעודה שלישית

שאלה: באמצע סעודה שלישית הגיע זמן תפילת מעריב, ואין לו מנין אחר אלא רק עכשיו, האם יפסיק ולהתפלל אתם?
 יסוד השאלה הוא, שכתב המשנ"ב (סי' רס"ג ס"ק ס"ז) שאם אמר "ברוך המבדיל" באמצע סעודה, צ"ע אם יוכל לומר "רצה" בברכת המזון, וכמו כן אם התפלל מעריב, ע"י שם. ולמעשה כיון שיש כאן ספק לא יזכיר "רצה" (ספר "וזהו הברכה" סי' ט"ו הזכרת מעין המאורע אות ג' בשם הגר"ש אלישיב צ"ל), א"כ שמא ע"י מעריב הרי יפסיד חיובו לומר "רצה" שמא עדיף להתפלל אח"כ ביחידות, כדי שלא להפסיד "רצה", שמא באמת הוא עדיין מחויב בו.
תשובה: מסתבר שעדיף קודם לברך ברכת המזון אע"פ שיתפלל אח"כ ביחידות כדי לא להפסיד אמירת "רצה" (הגר"ח קניבסקי שליט"א), אולם אם התפלל באמצע הסעודה יש לו עצה שיבקש אח"כ ממישהו אחר להוציאו ב"רצה" כדי שלא יפסיד (הגר"ש אלישיב צ"ל).

עירוב חצרות בפנימיה שבישיבה

שאלה: בגלל המצב שולחים את כל האוכל של הישיבה לבנין הפנימיה וכל אחד אוכל בחדרו את הארוחה, האם צריכים לעשות עירוב חצרות בפנימיה כדי לטלטל שם?
תשובה: איתא בשו"ע (סי' ש"ע ס"א) מי שיש לו מלמד או סופר בתוך ביתו, וכן תלמידים הולומדים בפני הרב ודרים בביתו, כל אחד בחדרו, אפילו יש לכל אחד פתח פתוח לחצר, ואוכל וישן בחדרו, אינם אוסרים.

ומפרש המשנ"ב (סי' ל"ג) הטעם, כיון שכולם משתמשים בשל בעה"ב באפייה ובבישול חשיבי כאילו כולם אוכלים במקום אחד, ע"י שם. ולכאורה, הרי בישיבה הם כמשפחה אחת.

אולם כתב הרמ"א (שם ס"א) שאפילו אם האורחים רבים, ובעה"ב אחד, דוקא אם בעה"ב נמצא וכולם בטלים אליו, אבל אורחים ביחד, וכל אחד אוכל בחדר המיוחד לו (משנ"ב שם ס"ק י"ח) אוסרים זה על זה מיד, ע"י שם.

לפי"ז בנד"ד שאין בעה"ב נמצא בשטח הפנימיה, והכל מנוהל ע"י פועליו, אוסרים כל אחד על השני, וצריך לעשות עירוב חצרות.

יושב בביתו חייב, והוסיף בשם השל"ה, אפילו בעת שינה בלילה, ואפילו קטנים נהגו בכיסוי הראש כדי שיהא להם יראת שמים, עי' שם. האם יש איזה שיעור בגודל הכיפה?
תשובה: לכתחילה צריכה הכיפה לכסות את רוב הראש (הגר"ז שפירא זצ"ל בשם ה"חזון איש" זצ"ל).

הבדלה על הכוס לפני מעריב

◀ **שאלה:** בחורף יש 'אבות ובנים' במוצ"ק, האם מותר לעשות הבדלה בבית מיד בצאת הכוכבים, ואח"כ ללכת לתפילת מעריב וללמוד 'אבות ובנים' לאחר מכן (כי אם יחזור לביתו אחרי מעריב לעשות הבדלה יקח זמן רב)?

תשובה: מותר לכתחילה לעשות הבדלה על הכוס מיד, ואח"כ להתפלל מעריב (משנ"ב סי' תשי"ג ס"ק י"ח), ומיד לאחר שעושה הבדלה על הכוס מותר לאכול הגם שעדיין לא התפלל מעריב. יש רק עוד חיוב להבדיל בתפילה ('ביאור הלכה' סי' רצ"ט סעיף א' ד"ה צריך להפסיק, שו"ת "שבט הלוי" ח"ט תשי"ג, וע"ע "ביאורים ומוספים" על המשנ"ב ס"ק ל"ה).

התניה מערב שבת על תרו"מ לכל השנה

◀ מי שחושש שיגיע בשבת למקום שיש שם חשש דמאי, יכול להתנות מערב שבת שאם מגיע לידו דמאי בשבת 'מה שאני עתיד להפריש למחר הרי הוא מעשר וכו'', ויכול להתנות על זה אע"פ שאינו ברשותו (מסכת דמאי פרק ז' משנה א', רמב"ם הלכות מעשר פרק ט' הל' ז'), אבל בודאי טבל אינו מתנה אלא על דבר שברשותו (שם).

שאלה: האם צריך להתנות כל ערב שבת או שמא יכול להתנות מתחילת השנה לכל השנה?

תשובה: כתוב שמתנה מערב שבת, ויתכן שיכול לעשותו גם ביום ה', אבל קודם לכן צ"ע ('דרדך אמונה' שם ס"ק נ"ט, וע"ע ספר "הבית בכשרותו" ה"ל הפרשת תרו"מ בשבת סי' ג', וע"ע "ביאור הלכה" ה"ל תרומות פרק ד' הל' י"ט ד"ה בדי"א).

לברר מי הם הוריו

◀ **שאלה:** ילד מאומץ שהגיע לגיל בר מצוה, האם יש לו חיוב לברר מי הם הוריו האמיתיים כדי שיוכל לקיים מצות כיבוד אב ואם?
תשובה: לא חייב לברר מי הם (הגר"ח קניבסקי שליט"א), ועי' בגמרא (קידושין ל"א:): א"ר יוחנן אשרי מי שלא חמאן, ומפרש רש"י שא"א לכבדם ככל הצורך, ומפרש ב"אילת השחר" (פי' יתרו פרק כ"ב פסוק כ"ב) אע"פ שמקיים הרבה פעמים מצות כיבוד אב מ"מ לא מתקיים רצון ד' שיחטא אע"פ שיעשה גם מצוות.

הרמזים בציצית

◀ **שאלה:** כתוב בתורה: "וְרָאִיתָם אֹתוֹ וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ד' " (במדבר ט"ו, ל"ט), איך הראייה יכולה לגרום לזכירת כל המצוות?
תשובה: מצאנו הרבה רמזים במצות הציצית:

- א. רש"י (שם) מפרש שמנין גימטריא של ציצית שש מאות, ושמונה חוטים וחמישה קשרים הרי תרי"ג.
- ב. יש חמישה קשרים שהם רמז לחמישה חומשי תורה (משנ"ב ס"ק ס"ה).
- ג. כל קשר הוא כפול רמז לעשרה ספירותיו של הקב"ה (שו"ע סי' י"א סעיף י"ד).
- ד. לשיטת השו"ע (שם) עושים כריכות: שבע, תשע, אחד עשרה ושלוש עשרה, הרי ארבעים, שזה כמנין "ד' אחד" שעולים ל"ט עם השם. ואנו נוהגים לעשות כריכות שבע ושמונה שביחד הן חמש עשרה כמנין "י"ה", ומוסיפים אחת עשרה בצירוף כמנין הו"ה, ומוסיפים עוד שלוש עשרה כמנין "ה' אחד".

קיצור הציצית ע"י סכין

◀ **שאלה:** האם מותר לקצר את הציצית בעזרת סכין?

תשובה: לכתחילה יחתוך הציצית בשיניים ולא בסכין (משנ"ב סי' י"א ס"ק ס"א), והטעם משום שכתוב: "לא תגנף עליהם בַּרְזֶל" (דברים כ"ה, ה'), ולכן יחתוך החוטים בשניו לפי שיש לאדם ל"ב שיניים כמנין החוטים שבציצית ("מתנית השקל" שם). וכן יכול לחתוך במספרים שעושים מחרסינה, או עם סכין חד פעמית העשויה מפלסטיק וכדומה.

תשלום דמי תיווך כשביטל החוזה

◀ **שאלה:** קנה דירה וחתם על זיכרון דברים, ובסוף ביטל את החוזה ושילם את הקנס שהוסכם בין המוכר והקונה במקרה זה (ביטול החוזה היה משום נמצא דירה שהיתה טובה יותר בעיניו), האם צריך עדיין לשלם דמי תיווך על חתימת החוזה או מכיון שבסוף לא קנה את הדירה אין כאן קניה ולא חייב לשלם?

תשובה: כאשר כותבים זיכרון דברים הרי זה קנין על הדירה ובתנאי שאינו חוזר בו, ואם חוזר בו משלם קנס, ולכן אם בסוף לא קנה את הדירה ושילם את הקנס נמצא למפרע שאין זה קנין ולא חייב לשלם דמי תיווך.

חוק 'הגנת הדייר'

◀ **שאלה:** קיים חוק מדינה שאסור לזרוק דייר ששכר בית כל זמן שאין לו מקום אחר, האם מותר לשוכר להשתמש בחוק זה כדי להישאר בתוך הדירה כנגד רשות המשכיר?

תשובה: חוק זה לפי דין תורה נחשב כעושה של בעלי בתים, וזוהי גניבה, ואין זוהי דינא דמלכותא דינא (הגר"ז שפירא זצ"ל בשם ה"חזון איש").

ומעשה באחד שהגיע ל"חזון איש" וביקש ברכה להצלתו בדיון שנערך בבית משפט, ה"חזון איש" ידע במה מדובר ואמר לו "השם יעזור לך", ושוב ביקש ברכה, וחזר ובידך "השם יעזור לך", כשיצא אמר ה"חזון איש" שהתכוון שה' יעזור שלא יצליח במשפט כי זו גזילה להשתמש בחוק הדייר (הגר"ז שפירא זצ"ל בשם החזו"א).

טעות במספר תעודת הזהות בשטר

◀ **שאלה:** כתב צוואה כדין תורה ולאחר שנפטר בעת שרצו לממש את הצוואה התברר שיש טעות במספר תעודת הזהות ובית המשפט לא מקבל את הצוואה, האם מתבטל הכל וחל רק דין ירושה וגילה?

תשובה: אנו דנים רק לפי דיני התורה הקדושה, ובודאי הצוואה תקינה היות שמוכח מיניה וביה שזו רק טעות (וכי אם יש טעות בכתובה נימא שהשטר בטל), ולכן בודאי חלה הצוואה לפי דין תורה (ויכתבו פתק וייתור אחד לשני לפי הנוסח של הצוואה כדי להסתדר עם החוק).

זיוף חתימה של ערב אחד

◀ **שאלה:** הלווה זייף חתימה של אחד הערבים, והמלווה תובע את כל הסכום מהערב השני היות שהוא חתם 'ערב קבלן', והערב השני רוצה לשלם רק חצי שהרי מקובל שכל אחד מהערבים משלם חצי, הדין עם מי?

תשובה: היות שתנאי הגמ"ח הוא שצריך שני ערבים, והלווה זייף ערב אחד נמצא שאין זו הלוואה אלא גניבה, והרי אנו סהדי שהערב לא מוכן לחתום על גניבה, ויש כאן חתימה בטעות, ולכן הערב השני לא צריך לשלם כלום (רבי גדליה הוויגסברג שליט"א בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל).

השמטת מילת "אלוקינו" בברכון

◀ **שאלה:** הדפיסו ברכון ובטעות נכתב באחת הברכות: "ברוך אתה ד' מלך העולם", והשמיטו את מילת "אלוקינו", האם אפשר להמשיך למכור ברכון זה ולסמוך שמן הסתם האנשים ישלימו את הברכה בעצמם?

תשובה: אין לסמוך על זה, יש להדביק מעל השורה מדבקה עם המילה "אלוקינו" לפני שמוכר את הברכונים, אע"פ שרוב האנשים ישימו לב, בכל זאת אין לעשות זאת בשביל המיעוט שעלולים להיכשל.

לווה כסף עד דעת שלא להחזיר

◀ **שאלה:** חתם ערבות עבור לווה, ולבסוף התברר שמתחילה לא היה דעת הלווה להחזיר את חובו, האם עדיין חייב הערב לשלם?

תשובה: כל מה שערב חותם עבור הלווה הוא כאשר בדעתו שהלווה ישתדל לשלם את חובו בעצמו, ורק אם לא יכול ישלם בעבורו מוכן הערב לעזור לו, אבל אם הלווה לא היה דעתו מראש לשלם ולהחזיר את חובו, בודאי בזה הערב לא היה מתחייב כלל.

ועוד, אם הלווה לא היה דעתו לשלם נמצא שאין זו הלוואה אלא רק גניבה, והערב חותם על הלוואה ולא על גניבה (הגר"ש אלישיב זצ"ל).

תשלום קופ"ח כשנוסע לחו"ל

◀ **שאלה:** נסע לשמונה חודשים לחו"ל וכשחזר ביקש מקופ"ח לא לחייבו בתשלום על תקופה זו, אמרו לו שמכיון שלא אמר להם לפני הנסיעה חייב לשלם עבור כל החודשים האלה, והוא טען שלא קיבל ולא נהנה מהשירות שלהם כלל, עם מי הדין?

תשובה: היות שלא אמר להם מראש לבטל את התשלום ממילא אם ח"ו לא היה מרגיש טוב בהיותו בחו"ל, והיה מגיע לארץ ישראל כדי להתאשפז כאן (בחו"ל האשפוז יקר מאוד), היתה קופ"ח חייבת לממן את האשפוז. נמצא שבעצם הביטוח שלהם עדיין חל עליו, ועליו לשלם עבור כל החודשים ששהה בחו"ל.

לא נרשם בחשבון ששולם הצ'ק

◀ **שאלה:** שילם לחנות עבור קניה בצ'ק בסכום גבוה, הם קיבלו את הכסף לחשבון הבנק, אבל לא נרשם בחשבון של בעל הצ'ק שיצא משם הכסף, האם חייב לשלם לבנק את הכסף?

תשובה: היות שהבנק שייך לישראל, יש כאן חיוב גמור כיון שהם הוציאו כסף על פיו וחייב להודיעם ולשלם לבנק, רק שיהיה למי הוא נותן את הכסף, היות שלא רשום בחשבון הפקיד יכול להעלים את הכסף, לכן יש לומר לבנק שיוריד את הכסף מחשבונו או שיתנה עמם שלא משלם עד שלא מקבל מכתב שהוא חייב להם, כדי להיות בטוח שהכסף יגיע למקום הנכון.